

САКРАЛЬНИЙ ВИМІР В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРНІЙ ПРОЗІ (ЗА ТВОРЧІСТЮ ЛЮДМИЛИ КОВАЛЕНКО Й ОЛЕКСАНДРИ КОПАЧ)

В українському літературознавстві сакральний вимір жіночого прозописьма Л. Коваленко й О. Копач розглядається вперше. Автор, заглибившись в художній світ прозаїків, обгрунтовує sakrum як «існування» в художній літературі позасвідомого світу, зображення надреальної Надлюдини, яка управляє природними процесами і впливає на них. На конкретних прикладах поетики діаспорних письменників розкрито моделі sakrum, які формували високу духовність, патріотичні почування попередніх поколінь.

Ключові слова: сакральний, надприродний, замежовий простір, Надлюдина, міф, Бог.

В украинском литературоведении сакральное измерение женского прозописьма Л. Коваленко и О. Копач рассматривается впервые. Автор, углубившись в художественный мир прозаиков, обосновывает sakrum как «существование» в художественной литературе бессознательного мира, изображения сверхреального Сверхчеловека, который управляет природными процессами и влияет на них. На конкретных примерах поэтики диаспорных писателей раскрыты модели sakrum, которые формировали высокую духовность, патриотические чувства предыдущих поколений.

Ключевые слова: сакральний, сверхъестественний, замежовое пространство, Сверхчеловек, міф, Бог.

In the Ukrainian literary criticism sacral dimension of feminine prose writing of L. Kovalenko and O. Kopach has been studied for the first time. The author, on analyzing the artistic world of the writers, grounds 'sakrum' as «existence» in the fiction of unconscious world, the representation of super real superman who manages natural processes and affects them. On the specific examples of diaspora writers' poetics the models of sakrum series which formed high spirituality and patriotic sensations of previous generations have been revealed.

Key words: sacred, supernatural, beyond the bound space, Superman, myth, God.

Термін сакральний (священний) першим увів у науковий обіг Мірча Еліаде (1907-1986) – румунський письменник, історик релігій і дослідник міфології, професор Чиказького університету. Його перу належать праці, присвячені шаманізму, йозі, космогонічним міфам і «примітивним» релігійним віруванням. Хоча заявлену проблему категорії *sacrum* досліджували А. Вайлд, В. Гутовський, І. Набитович, В. Антофійчук, І. Бетко, Зоряна Лановик, Я. Поліщук та інші, проте й досі обійдено увагою українську діаспорну прозу. А без цього годі вибудувати універсальну інтерпретаційну модель сакрального саме в українській художній літературі. Термін *sakrum* вказує на «існування» позасвідомого світу, надреальної Надлюдини, яка управляє природними процесами і впливає на них. Мета статті полягає в тому, аби на прикладі вивчення поетики діаспорних письменників розкрити в прозописьмі функціонування категорії *sakrum* і на підставі цього вивести логічні висновки основоположних сакральних вимірів, що їх оприявлено у творах

означених письменників, унісуючи водночас раціональній концепції.

Приставаючи до викладу основного матеріалу, звернімо увагу на малу прозу Людмили Коваленко (1898, Маріуполь – 1969, Трентон, США), де змодельовано фантастично-міфологічний світ, про що свідчить збірка оповідань «Давні дні» [5]. В останній перманентно простежується пульсація думки – зразок моделювання теологічної концепції. Водночас інтертекстуальність як спосіб інакомовлення прочитується в оповіданнях «Невраховане дитя», «Гнівливий садівник», «Загублене ягня», «Дрібна справа»; ці прозові твори є рефлексією на біблійні тексти про Сина Божого. Якщо, скажімо, Докія Гуменна у фантастичній повісті «Небесний змії», творі «Минуле пливе в прийдешнє» акцентує увагу на тому, що влада повинна переходити по жіночій лінії, культивує тим самим думку про матріархальні традиції (і це суто авторська позиція), то Людмила Коваленко навпаки ніби опонує колезі, а тому зображує лише

патріархальні традиції. Із контексту випливає, що життя пішло від Всевишнього, який захищає нас од усякого нещастя, і патріархальний устрій суспільства – це світ сильних, вольових захисників Вітчизни, оберіг усіх слабших духовно та фізично. Фантастичне бачення самого життя Всевишнього, від якого ніби пішло людство, Л. Коваленко відтворює в різних ситуаціях, а найбільше – в дитячому віці. Оповідання постулюють виразно ірраціональні мотиви, спроможні маніпулювати свідомістю, пропагандистськи впливати на індивіда, який дотримується християнських традицій чи прагне за своїм духом сягнути основ християнського евангелізму. Оповідання сповнені абстрактного тяжіння до пролонгованого думання. Абстрактами, зокрема, обтяжена текстура творів.

Із цією метою використовується теологічна, філософська, етична лексика. Коли вдається до експлікації, то, скажімо, теософія як релігійне вчення проголошує предметом пізнання «божественну мудрість», а джерелом такої філософії – інтуїцію, емпатичні переживання. Взв'язавши за основу теософське вчення (і це не випадково, адже письменниця була членкинею Консистоїї УПЦ у США під керівництвом архієпископа Мстислава (Степана Скрипника), вона розробляє в оповіданнях богословську, євангельську тематику, аби, за висловом Докії Гуменної, «люди духовно вдосконалювалися, тоді й не буде людина людині вовк» [3, с. 447].

Л. Коваленко-Івченко зображує не «за межовий» простір, а версії суто земного існування. Її пробіблині оповідання-гіпотези, оповідання-версії засвідчують загальну тенденцію посилення інтертекстуального начала в літературно-мистецькому процесі середини ХХ століття.

В оповіданнях оприявнюється гіпотетичність письменницького мислення, що відштовхується від ірреальних картин інтерпретації дійсності. Ситуації явно домислюються автором. В уяві постає бухгалтер Руфус Табулюс, що жив майже 2000 років тому. Він був старшим рахівником і їхав у державній справі до Юдеї, щоб пересвідчитися, скільки людей живе і працює під владою тетрарха, яку суму податку з них може мати Римська імперія. Така версійна зав'язка в оповіданні «Невраховане дитя». Дорогою персонаж зустрів чоловіка і жінку з дитиною. Вони тікали з Юдеї до Єгипту, бо так наказав янгол, посланець неба. Потенційністю кожної людини в даному разі передається сон, у який подорожні повірили. Отже, нова мисленнева оптика проектується на пошук діянь: «З'являється йому уві сні янгол і наказав тікати від тетрарха» [5, с. 11; далі посилатимемось на сторінки видання]. Руфус мимоволі глянув на Дитину і завмер, бо «з очей Дитини світилось одвічне дитинство, чистота, ясність і повне довір'я до світу, яке властиве дітям. А водночас з її очей пробивалася хвиля неземної мудрості, так, ніби це Немовля не тільки бачило, а й розуміло Руфуса» (с. 11-12). А коли Табулюс порадив подорожнім приписати Дитину до якоїсь держави, то у відповідь почув: «Це Дитя не потребує держави. Воно має свою... На небі» (с. 12). Оповідання прикетне притчевими ознаками, характерне наявністю прихованої полемічності (неповторність людського часу на землі).

В оповіданні «Загублене ягня» Л. Коваленко висуває власну версію народження Ісуса Христа. Дівчина Дебора шукає ягнятко. Уже й вечір настав, засяяли зорі. І раптом Дебора помітила, що одна зірка надто яскраво засвітилася над селищем. На її проміння дівчина й пішла. Виявилось, що зірка сповіщала про народження Дитинки. Справді, заглянувши в ясла, Дебора побачила Дитя, якого гріло біля себе ягнятко. Дівчина вже й піднесла руку, щоб вдарити ягня, але не зробила цього, бо «мати на її голос одвернулася од Дитини і глянула на неї. Дебора почувла, що якесь тепло розлилось їй по тілу від цього погляду, ніби її рідна мати ласкаво глянула. І їй стало ясно, що ягнятко зробило вірно, саме тут, у стаєнці, йому місце, що воно виконує якесь призначення тим, що прийшло сюди і гріє ясла з Дитиною» (с. 16).

Продовжується ця тема в оповіданні «Дрібна справа». Прозаїк умовно переносить події на кілька тисячоліть назад, коли раби на ношах спроваджують патриція Антона Скрипція. Сторожа ж убиває всіх дітей, шукаючи Месію. Одначе жінка не видасть таємниці. Вона «бачила, як старий чоловік вів за вуздечку осла, а на ньому сиділа Мати і тримала Дитя» (с. 21). Саме це Дитя було тим Месією, якого шукали охоронці патриція. Пояснення знаходимо в наступному: «ангел ішов перед ними, і світло від нього падало на дорогу, що світилася, як килим... І мати також світилася... Радість витала навколо неї...» (с. 21).

Про розп'яття та воскресіння Ісуса Христа йдеться в оповіданні «Гнівливий садівник». Фантастичне мислення письменниці втілюється через опонування традиційно-стандартному трактуванню стану людської душі, моделювання нових версій, припущень, здогадок, переосмислення відомих біблійних легенд, апокрифів, спогадів-видінь, інтерпретації брендів Святого Письма, «мандрівки» в часі та просторі. Саул-садівник врешті-решт вирішив піднятися на Голгофу, аби глянути, як виглядає розп'яття. Дорогою він бачив людей, «І відблиск саява світився на їх обличчях. Уста їм ворушилися, ніби вони говорили до когось» (с. 27).

Внутрішня патріархальна зверхність озвалася в героєві здивуванням: «Ці жінки – це цілком божевільне створіння»; він прагне розгадати причину таємничої усмішки на обличчях жінок. Заплющивши очі, Саул подумав: тільки б поглянути критичним поглядом на цю групу людей і він, мабуть, точно знатиме, є там якийсь чоловік чи немає.

Сакральний світ передається контрастами. Коли Саул розплющив очі, жінок вже не було на старому місці, і не зникло навіть сонячне проміння. Протиставлення видимого і невидимого світів підсилює концептуальне прочитання твору. Жінки бачили, як Ісус Христос воскрес, а Саул – невіруюча людина – нічого не помітив. Однак видіння, внутрішній стан передається не через дію, а монологом головного героя: «Оце тобі жінки! Щойно плакали і вже сміються! Ні, ні, той Розп'ятий марно сподівався від них вірності і журби: минуло тільки три дні від Його смерті, а ці жінки вже радіють і тішаться, і щось лепечуть про Воскресіння» (с. 28). Характерно, що письменниця не називає прямо Божого імені. Він у неї Дитина, Месія, Розп'ятий.

Перегукуються з оповіданнями Л. Коваленко «Мініатюри» Олександри Копач [6]. Авторка кидає виклик полону людської думки, пропонує контр-концептуальне прочитання легенд, явищ, подій світового масштабу. Мала проза Олександри Копач (1913, м. Городенка – 1998, Торонто, Канада) сповнена мисленневої інтенціональності, афористичності, вишуканих і несподіваних фабульних колізій, фантастики, легендарних і біблійних мотивів. Це зразок моделювання суто теологічної концепції світу і людини в ньому. Невеликі за обсягом, ці твори сповнені справді глибокого змісту, як, приміром, новела «Думки»: «З невидимого світу летять думки, у небесні й земні простори злітають», або «Думки – це пташки на галуззях дерев». Абстрактна метафора «думки летять» персоніфікується, екстраполюючись, на людину: «Думки – невидимі вітрила нашого серця» [6, с. 5]. Так здається на перший погляд. Проте коли відчуваємо поворот раптовості, спроектований у фантастичний світ, де існує Добрий Сіяч (Бог), то одразу звертаємося до інтуїтивного мислення: йдеться ж бо про потаємний світ. Добрий Сіяч керує нашими думками. Якими вони народжуються, саме такі їх послав Бог, такими їх «збирає» наша душа. Причому риторичне запитання письменниці залишає відкритим. Нехай кожен читач сам домислює через емпатичне переживання, відчуття: «У безмежних просторах Добрий Сіяч сіє свої думки. Які збирає твоя душа?» (с. 5).

Мініатюра «На грані світів» побудована у формі антитези. Людина в цьому світі – дар Божий. Все, що ми робимо, є нічим іншим як щедрістю Всевишнього, який стоїть непомітно, збоку і заглядає в людські серця. Тільки й того, що «запримітила, біла постать заясніла поміж темними деревами. Затремтіла душа. Відчула Того, Хто створив усю красу, подарував любов. Самотньо стояв, дивився на людські серця» (с. 6). Самота передається іманентно крізь авторську віру, глибoku й світлу духовність. При цьому доречно нагадати слова Олесея Гончара, який, читаючи твір «Вершник неба» Василя Барки, занотував у щоденнику: «Барка, певне, щаслива людина. В ньому почуватися глибина віри. А скільки в нас знедуховлених, окрадених примітивним атеїзмом. Щасливий той, хто вірить!» [2, с. 64].

Віра письменниці, втілена в тексті, є зовнішньою ознакою, внутрішні почуття приховані глибоко в душі. Вони лише виблискують крихітками емпатичного переживання, себто інтуїтивного відчуття: «Господи, зайти до нас на грані світів. Ласкаво дякую Тобі за казку, за казку життя... Душа усміхом щастя припала до своєї Любові. На грані світів заходило і сходило сонце» (с. 7). Ось в метафоричній розв'язці криється сутність нескінченності онтологічного світу, а в символах заходу і сходу сонця прочитується нескінченність Всесвіту. Одні люди відмирають зі старим світом і народжуються нові покоління – з новими ідеями, помислами, перспективами. Скільки світитиме сонце, стільки й існуватиме людське буття.

Антитезні рефлексії, самотність домінують у малій прозі О. Копач. У новелеті «Вечірне» письменниці звертається до людини із закликом нічого не боятися,

сміливо йти до поставленої мети, не забуваючи, що Господь керує нашими вчинками. Але чи справді в житті так буває? Прозаїк провокує читача до опонування, бо якби всі дотримувалися Божих заповітів, не існувало б ненависті, добро збороло б зло. Насправді, все позначено дуалістичними мірками, двосвіттям, конфліктами, якими глобалізація нині сповнює планету. Тому і в О. Копач двосвіття позначається антитезою: «Самотня краса. Два океани, повітряний – вгорі, внизу – водяний, золотим пояском оперезані. Від того внизу все ворухиться, сіріє, темніє... змикаються дві половини.

Дві півкулі темнішають, стискають. Страшно. Тривожно. Вирватись звідсіля!

– Не бійся. Ти ж – людина. Перепливеш, перейдеш, в інші світи ввійдеш, – хтось шепче ласкаво, заспокоїливо. – Я ж з вами до кінця світу. Забула?

– Як добре, що Ти з нами, Господи!» (с. 16).

Оця тіснота, сірість, страх, тривога «нарошують» невідоме, безперспективне поземне буття. Але важливу роль в осмисленні відіграє внутрішній діалог, який спровокований фантазією, наче ліричний герой ніби чує голос Всевишнього. Екзистенційно слова з контексту сприймаємо як молитву. Вищою формою духовного самовираження, наскільки відомо, справді є молитва; вона ж є ознакою народного світовідчуття. І радість, передана риторичним реченням, включає в себе комплекс інтертекстуальних конотацій (відповідь на екзистенціальне «вічне питання») – не бійся смерті, бо головна ідея Христових мук – спасіння людства. Якщо ти не згрішив, то житимеш у раю. Як бачимо, в потойбічному міфічному ореолі також існує двосвіття: рай і пекло.

Умовний біблійний поділ існував для усмирення земних істот, наділених розумом. Адже маємо чимало прикладів, коли не кожен священик дотримувався Христових заповідей (роман А. Свидницького «Люборацькі»). А священик А. Гончаренко у статті «Монастирське кріпосне право» дошкульно викриває духовництво, вимагаючи звільнення з кріпацтва монастирських селян: «Життя селян, що належать до монастирів – це праця на монастир, аж до смерті... У Києво-Печерській лаврі 1500 братчиків, ченців та послушників. Всі вони славлять Бога. Отже, земля їм не потрібна і можна б її віддати селянам. А селяни вже змінюють перетворити пустку на прекрасно оброблену землю» [4, с. 38]. Але письменниці О. Копач живе в іншому світі – духовному, світлому, не гріховному. Вона – майстер сакрального прозописьма – прагне Всевишньому подякувати, що «письменникові за щастя мати добрих друзів, за щастя – добрих книжок, за щастя усміхові дитини, за щастя до свого народу належати» і за це «сльозу подяки ласкаво прийми» (с. 24). Та й інше видиво-світ постає в уяві прозаїка: залізна Жар-птиця крила розпустила, вона минає лебедів і летить у золоті обрії, «у синій світ вічності» (с. 25). І знову автор звертається до самоти, підкреслюючи відірваність людини від реальності. Символічна казкова Жар-птиця постає провісником нового світу, а ось лебідь має двоїсту природу (символізується з двосвіттям):

білий лебідь – це символ добра, а чорний – уособлення зла. Тому й Жар-птиця, як бачимо з цитати, минає лебедів і прямує в світ вічності.

Позаземне, казкове – ідея архетипного моделювання творчої особистості. Сам «обрій» асоціюється з горизонтом сучасності, утворюється релігійними, ірраціональними концептами (за межами його неможливо щось розгледіти, а ніщо – позасвідоме) і лише інтуїтивне передбачення підказує розв'язку: відчуження минулої свідомості через психологічний феномен, проекція її в невідоме майбутнє, потустороннє життя: «Яка ж тут самота... у потоці вічності. О, Всемогутній! Чи Тобі не сумно в цих колосальних просторах?» (мініатюра «У казці», с. 26). Це – своєрідна трансформація національно-екзистенційної концепції Гайдеггера, «перенесена» О. Копач на український ґрунт.

Значення такої літератури чітко визначив М. Бондар у статті «Українська література класичного періоду: рух крізь категорію художності». Йдеться передовсім про ірраціональний дух, тяжіння до іносказання: «Явлення літератури... безпосередньо пов'язане з ірраціональними глибинами етнічного духу, з яких зринає. Ні певна практична потреба, ні раціональна ідея, ні якась усвідомлювана мета не виступають активатором цього процесу, – лише колективно значиме переживання перед Ніщо власної вкинутості в буття, – переживання, зміст і структура якого надзвичайно складні... й характеризуються потенціальним тяжінням до іноозначення, іносказання, що є одним із основних принципів художнього мислення» [1, с. 36].

Національно-екзистенційними вимірами буття позначена мініатюра Олександри Копач-Яворської «По за часом». Тут прочитується збірний образ. Юрба кудись поспішає, й оце невідоме («куди», «чому», «ніхто») вказує на невизначеність простору. Але раптовість розкодує думку автора: поспішають у високий духовний світ, бо навпроти несподівано «пливе висока, біла постать. Ніхто не бачить. Терновий вінець на голові в Нього...» (с. 45). І знову раптовість: Ісуса Христа впізнає одна душа. А в Господньому погляді – докір. Докір людині за помилку, за техногенну катастрофу, за розвиток цивілізаційних процесів. Міфічна безіменна «душа» розповідає про терпіння, Чорнобиль: «Господи, уся земля моєї Батьківщини України кров'ю напоєна. Кров'ю невинних людей, і... дітей, дітей... Вона свята». Далі – знову фантастичне нагромадження запитань у ніщо. Оце «ніщов'я» і є «власною вкинутістю в буття», позачассям, винесеним автором прозового тексту в заголовок. До кого і куди звернені слова – невідомо.

Позачасовий і позাপростірний вакуум змушує читача звертатися до інтуїтивно-емоційних почуттів: «Сон?... З'ява?... Царство Боже здобується силою. Силою Любови, що напругою граніт розбиває. До того здатні не товпа-юрба, а люди Божі! А що ти робиш?» (с. 46). Прикінцеві риторично-емоційні речення спрямовані на осмислення місця людини не лише на землі, а й в позачасі, себто в Царстві Божім, яке здобується не юрбою, а істинно віруючою

людиною. Письменниця виступає пропагандистом-фанатом, по-мистецькому схвалюючи вічне життя в потойбічному просторі й водночас обстоює духовну велич людини. Новели О. Копач сприймаються не як фікція, а як висока духовна література; таке письменство стало на часі особливо тоді, коли наприкінці 80-х років минулого століття Україна переживала кризу національної самоідентифікації.

Письменниця, художньо моделюючи концепцію людини і світу, намагається через духовні імперативи виявити, куди прямують людство й Україна, що чекає на них в майбутньому. Адже культ практичного розуму призвів до техноцентризму, знеособлення людини, бездуховності, матеріального збагачення, побутових вигод. О. Копач-Яворська усвідомлює, що найнебезпечнішим злом у ХХ столітті, стало підкорення особистості масою. Тому не випадково французький художник-модерніст Поль Голен одну зі своїх картин назвав «Звірки ми, хто ми, куди йдемо?». Відповідь знаходимо в новелах письменниці, де літературні міфи, вічні образи почали набувати значення реставрації, переосмислення на ґрунті української ментальності.

У своїх мініатюрах-новелетах прозаїк не виводить ані позитивних, ані негативних персонажів. Її образи є збірними: віруюча чи атеїстична людина (про це ілюстративно пересвідчуємося з тексту). Письменниця поглиблює розуміння анімістичного щастя, вдосконалення душі людини через збірні образи, що їх виводить в активному процесі літературно-філософського міфотворення. Добре пам'ятаючи, що найменше зазіхання на зображення з відхиленням від канону образу Ісуса Христа викличе обурення в цілому християнському світі, письменниця, йдучи за Біблією і дотримуючись християнської моралі, наділяє Всевишнього ідеальними рисами, в яких компенсується те, чого бракує всім земним у повсякденному житті. При цьому слабкостям, апатії земних істот авторка прагне протиставити міф про наднаціональну Надлюдину, хоча її уділ – самотність.

Ніби опонуючи ірраціональному світоглядові О. Копач, Л. Коваленко, як і водночас розуміючи, що ностальгія чималою мірою стимулювала українських письменників до сакральних тем, мотивів, О. Лятурицька (1902-1970) перекреслює надмірну ідеалізацію біблійних сюжетів. Інвективні навіювання вона спростовує віршем «З Ісаїної езотерики», риторично запитуючи й водночас відповідаючи:

Чи ж бачив хтось душу?

Чи встав хтось із мертвих?

То вигадка, бредні. Кажі недоумкам!

Живеш тільки з дихом.

А диху не стане,

Ти порох, ти порох – ніщо!

А чим не поступиться й далі Господь задля слави своєї?

І маєш іще догідніший завіт,

От аби появився великий Пророк!

Віршованим текстом письменниця атрибуєтує раціональну концепцію зображення світу і людини в ньому. Йдеться, властиво, про прихований зміст мови матеріаліста й софіста Ісаї, таємничість якої письменниця

намагається розкрити, трактування євангельських істин Ісаєю як претендентом на «пророка і свідка Єгови», про ретроспекцію погляду в дохристиянські часи. Роздуми автора перегукуються з романом Л. Мосендза «Останній пророк», але О. Лятуринська заглиблюється у філософський біблійний зміст, переймається текстом, у якому помітила чимало заплутаних словесних кодів і формул. Справді, і сьогодні ще існує чимало версій трактування біблійних висловлювань. Саме Лятуринська помічає такі «білі плями» й, підключивши інтуїцію, раціональні знання, по-своєму дешифрує текст, якого до неї ніхто не трактував, а саме: «Під Ісаїною езотерикою, розлушуючи потаємні «коди» й формули, мало признати в ньому циніка, матеріаліста, софіста з Еклезіяста, не грецького, а таки свого походження й кову, і, напевно, ще з Гошену, що поза іншим наповідає й Екзекиїл, спихаючи козлом відпущення на свою «розпусницю ще з Єгипту». Для Ісаї це було б великою кривдою, ще й при його амбіції на великого пророка і «свідка Єгови». Недаремно ж його поставили поруч із Мойсеєм. Хіба ж так вдалося схопити його ж формулою: «з зміїного кореня вийде гаспид...» [7, с. 28].

Словом, письменниця доводить, що в образі Ісаї криється лицемір, який, як і святі отці, насамперед захищав верхівку влади, а раби залишалися не захищеними навіть релігією. Тому Лятуринська, інтуїтивно перекинувши місток в історію, в часи Римської імперії, розкрила аморальність того світу, в якому людина себе не почувала вільною. Ось у чому полягає, говорить письменниця, «причина моральної й державної руїни» [7, с. 27]. Мета царів – влада. Вона, властиво, оберталася довкола сповідання «свого Бога», «навернення до свого Бога» [7, с. 25], під гаслом боротьби, звичайно. Рабам від цього легше не ставало.

Таким чином, О. Лятуринська, дешифрувавши один із біблійних словесних кодів, виводить образ Ісаї-циніка, який навіки закарбував у художньому слові образливу як для святого отця формулу: «з зміїного кореня вийде гаспид». Тому письменниця пристрасним словом засуджує аморальність амбітного претендента на «свідка Єгови», його вислів несумісний зі вченням апостолів Петра і Павла, є протиставленням слову Божому. У людині повинно відбиватися людське; в цьому полягає дидактичний, моралізаторський аспект біблієзнавця О. Лятуринської.

Проаналізувавши прозовисьмо діаспорних письменників, можна зробити певні висновки:

1) Людмила Коваленко, Олександра Копач явно ідеалізують сакральні виміри, тобто все, що має відношення до Божественного, релігійного, небесного, потойбічного, ірраціонального, містичного й відмінне

від буденних речей, понять, явищ, – вони ідеалізують релігію, яка є бінарною опозицією до матеріалістичного світогляду. Адже релігія не розв'язує остаточно проблему людини у світі, не усуває її страждань, однак робить життя максимально прийнятним, навчає людину терпіти і сприймати саму себе, знаходити спокій у «самоспівчутті», власній гідності, примиренні душі заради благодаті, покаєння.

2) Моделюючи позареальний світ, автори не вказують шляхи подолання людиною земного страждання, а лише – терпіти саму себе в ім'я Господне. У їх розумінні, наднаціональна Надлюдина постає кришталеву чистою, всесильною. Всевишньому відомі всі шляхи розв'язання нагальних проблем людства. Разом із тим, його ідеал реалізується тільки в міфіві, із Богом людина «зустрічається» у потойбічному світі. Такий ідеал є уособленням душі народу, що прагне самореалізуватися, інстинктивно відчуваючи власну меншовартість перед Господом. Невипадково О. Копач вживає знижене слово-прикладку – «товпюрба». Увесь світ належить Йому – завжди й без усяких зобов'язань. Він – абсолютна воля, влада. І за своє існування складаємо Йому подяку щоденними молитвами.

3) За міфологічною версією О. Копач, Бог – всеосяжна особистість. У такий спосіб прозаїк занурюється у христологічну проблематику, персоналізацію проблеми надприродної людини. Однак ця проблематика потлумачується через двосвіття: добра і зла, закону і благодаті, негативної та позитивної свободи. Письменниця заакцентує на дотриманні канону образу Ісуса Христа, жити за його заповідями. Звідси виходить, що всі наші вчинки, дії слід підпорядковувати його волі. Отже, ми не можемо говорити про свободу, коли постійно від когось залежні. Саме через це Ж.-П. Сартр пропонував відмовитися од суперечок про існування «першосутності». Всюди мусить домінувати розумне обмеження, бо «навіть найвірогідніший доказ наявності Бога не порятує людину від себе самої, адже людина – то істота, приречена на свободу (й відповідальність). Людина є лишень тим, що вона із себе робить. Вона витворює власну подобу, а поза цією подобою немає ніякої «сутності» [8, с. 151].

4) Рисорджименто (відродження, удосконалення душі) – провідна ідея прозаїків; таке відродження субстантивується з національною ідеєю, передачею читачам віри, *spero meliora* (сподівань на краще). Екземпліфікація творів О. Копач – яскравий аргумент внутрішнього зосередження на евричній національного ества, екстраполяції високої духовності, як, водночас, патріотичних почувань попередніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М. Українська література класичного періоду: рух крізь категорію художності / М. Бондар // Слово і час. – 2001. – № 7. – С. 35–45.
2. Гончар О. Щоденники (1995) / Олень Гончар // Слово і час. – 2003. – № 4. – С. 63–73.
3. Гуменна Д. Дар Евдотії. Испит пам'яті: Книга перша. Книга друга: [спогади] / Докія Гуменна. – К. : Дніпро, 2004. – 520 с.
4. Зорівчак Р. Хто започаткував англомовну шевченкіану? (Штрихи до портрета А. Гумницького) / Роксолана Зорівчак // Слово і час. – 2003. – № 3. – С. 36–42.
5. Коваленко Л. Давні дні : [оповідання] / Людмила Коваленко. – Нью-Йорк : Савт Бавнд-Брук, 1960. – 80 с.
6. Копач О. Мініятюри : [новелети] / Олександра Копач. – Торонто : Об'єднання українських письменників «Слово», 1988. – 95 с.

7. Лятуринська О. З Ісаїної езотерики / Оксана Лятуринська // Новий літопис. – 1963. – № 4. – С. 24–28.
8. Філософія: світ людини : [курс лекцій] / В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов ; [Міносвіти і науки України]. – К. : Либідь, 2003. – 429 с.

© Мацько В. П., 2013

Дата надходження статті до редколегії 20.03.2013 р.